

Олександр Галенко

ПОГОВОРИМО ПРО ІХТІОЛОГІЮ

З приводу відповіді Ферхада Туранли на мою рецензію.

Якщо мовчання в дискусії є ознакою згоди, то відповідь п. Туранли мене потішила. Ще б пак, адже ціла низка моїх закидів, у тому числі в плагіаті, залишилася без коментарів. Та й деякі лайки на мою адресу звучали для мене радше компліментом – буквоїдська точність, наприклад.

Утім, важливішим є сам факт появи публічної відповіді: відкрита реакція знаменує перехід дискусії на вищий рівень. А беручи до уваги нарікання Едварда Саїда на інтелектуальний застій у цехові сходознавців, слід вітати рішучість мого Опонента, який не обмежується самою обороною, а йде в атаку. Дух здорової дискусії змушує мене дати п. Туранли повну сатисфакцію по всіх пунктах його звинувачень проти мене. Поза тим, я готовий прислухатися до заклику триматися справедливо, зважено, чемно і без «інтриги». Зрештою, безнадійно змагатися з переконливою лайкою та задиранням лап, якими п. Туранли озвався на «Бровка та Цуцика». Отже, щоб не набридати читачам отакою кінологією, поговоримо про щось зовсім тихе, наприклад, іхтіологію.

І справді, навіщо галасувати, коли моєму Опонентові все одно подобається удавати глухого? Питається, навіщо перед читачами робити вигляд, ніби прізвища в Туреччині запроваджувалися не з 1 січня 1935 р.? Навіщо лукаво повчати, мовляв, Галім Герей Султан та Мегмед Сенаї були «питомими кримськими татарами», буцімто я в рецензії не називав їх кримцями (с. 173). Хіба тільки п. Туранли заперечує, що кримці були османськими підданцями? Далі мені закидається ігнорування турецьких дже-

рел, начебто це не я на с. 176-178 упіймав п. Туранли на тому, що він посилався на конкретні османські тексти, не бачивши їх в очі. На це теж – жодного протесту.

А пояснення, що вживання ініціалів для турецьких імен було обумовлене вимогами «компактного художнього оформлення» обкладинки – на кого воно розраховане? Читачі знайдуть купу подібних прикладів і в тексті самої книжки. Треба все-таки в неї заглядати – про неї ж бо йдеться.

Твердження, що «турецькі прізвиська існували споконвіку» виглядає вже цікавіше. Натяк на те, що Ферхад Туранли знає прізвиська османських султанів, інтригує ще більше. Такі знахідки могли б стати визначним відкриттям у тюркології. Тільки з цим доведеться почекати до тих пір, поки мій Опонент засвоїть наукову лінгвістичну термінологію, щоб знайти спільний ґрунт для дискусії. Для початку треба відрізнити прізвиська від того, що п. Туранли називає «народними найменуваннями», «патронімічними словами» (мабуть, ідеться про *нісби*, *лакаби*, *куньї*, *прізвиська* або *прозвиська*, тощо), а також відрізнити те й друге від титулів (*унванів*), літературних псевдонімів та інших іменувань.

Немає підстав продовжувати спеціальну дискусію і з фонетики, транслітерації та палеографії. Для цього треба було б послідовно передавати одні й ті самі слова, уважніше переписувати з оригіналу, не робити граматичних помилок і попрактикуватися у читанні османських рукописів. Навіть у відповіді мій Опонент міняє правопис та транскрипцію злощасного слова *gülbün* з назви «Gülbün-i Napan» на неіснуюче «гюльбін» (*gülbın*). Та, на щастя, він і сам визнає, що помилки в нього трапляються і що виправляти їх мусять коректори (навіть якщо не володіють турецькою). Що тут додати?

Перейдімо до серйознішого. Не знаю, що підштовхнуло п. Туранли зайнятися походженням мого перекладу, адже я не провокував його тим, що порушував аналогічне питання по відношенню до нього? Свій переклад я навів для того, аби звернути увагу на великі лакуни перекладу п.

Туранли в порівнянні з оригіналом. Звичайно, різні переклади можуть бути по-різному вдалими. Але мені хотілося показати, що не можна викидати цілі фрази, а треба прагнути якомога точніше передавати інформацію та естетичні оздоби оригіналу. До того ж, під час роботи над рецензією у мене під рукою не було польського перекладу, аби займатися ще й ним. Але тепер доведеться розібратися і в цьому, хоча б з допомогою наведених у відповіді уривочків.

Мій Опонент переконав мене в тому, що мій переклад дуже схожий на переклад Зигмунда Абрагамовича, і це мене зайвий раз потішило. Проте він не помітив розбіжностей.

В одному місці мого перекладу кримського хана названо «сагиб-киранський притулок», тоді як Абрагамович пише: *najszcześniejszy władca jegomości*. Натомість мій Опонент, відкинувши всяку «літературцину», називає його по-пролетарськи ясно – ханом, тобто допускає парафраз якраз у тому самому місці, що й польський орієнталіст.

У заключному реченні уривку, де Сена'ї вдається до особливо складного нагромадження синонімів, метафор і порівнянь, я намагаюся відтворити цю гру якомога ближче до тексту. Слідуючи моїм принципам перекладу (викладеним на с. 168 рецензії), мені було важливо перекласти кожне слово і відтворити синонімію оригіналу. Тому в моєму перекладі з'являється «по весняному пороху щастя». Я не вважаю за потрібне пояснювати тут переклад слова *āsār* (= сліди, твори, залишки) словом «порох», яке було вставлене Сена'ї для рими із словом «весна» (*ilk-bahār*). Для мого алібі важливо те, що Зигмунд Абрагамович його оминув. У той же час п. Туранли перекладає це слово як «пора». Транслітерація тексту вказує на причину його помилки. Там літеру ś написано без діакритичної позначки, що й змусило його побачити цілком інше слово. На маргінесі зауважимо, що з цього вже видно, що до оригіналу п. Туранли не звертався, а відтак і не він робив транслітерацію. Стосовно ж вживання понять «джігад», «священна війна» (*газа*) і «нищення (перетворення на порох) недовірків» – того, що мого

му Оponentові здається вигадками чи тавтологією, то це все віддзеркалює оригінальний текст. У перекладі Абрагамовича деякі синоніми пропущено.

Цього досить, щоб довести походження мого перекладу безпосередньо з рукопису.

А от переклад п. Туранли, і тепер можна впевнено це ствердити, чимало позичив з версії Абрагамовича. Причому п. Туранли не тільки спрощує ханську титулатуру та метафори, що їх уживає Сена'ї на означення хана, в тих самих місцях, де це робить польський вчений. Під очевидним впливом польської мови він говорить про хана в однині, цілком забувши (?), що високий стиль османської мови вимагає у таких випадках множини. Та це ще півбіди. Натрапивши на дієслова у множині, які стосуються хана, наш Перекладач губиться з пошуком підмета. Так, коли в самому тексті сказано прозоро: «вони оперезалися мечем», п. Туранли відбувається безадресним: «запланували військову кампанію», «озброївшись шаблями, вирушили на священну війну». Тож читачеві залишається чухати потилицю у здогадах, про кого йде мова. Такі ось наслідки боротьби зі «стилістичними кучерявостями»...

І на останок про образи. Прикро читати погані рецензії. Але нестерпно бачити книжки, написані недбало, з розрахунку на недосвідчену й довірливу публіку. Як же можна забувати про суд колег? А східна мова, що дісталася від матері, а тим більше диплом зі східного університету – ще не є запорукою успіху для сходознавця, тим більше в Україні, де сходознавство приживається з великими труднощами. Тут доречно буде покликатися на афористичний вислів одного з авторитетів польського сходознавства (може, й Абрагамовича) про головне в цій професії: «Сходознавець – це або самоук, або неук». А от один український колега, і таки тямущий орієнталіст, каже в таких випадках простіше: риба – ще не іхтіолог. Грубувато, що й казати. Тим корисніше знати цеховий фольклор пошукачам звання майстра – засміяти халтуру може й початківець.